

Archiv obce Újezd
1887–1944 (1947)

Inventář

EL NAD č.: 161

AP č.: 242

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2010

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	6
III. Archivní charakteristika archivního fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7
Inventární seznam	9

I. Vývoj původce archivního fondu

Správa nad vesnickým obyvatelstvem spočívala do roku 1850 v rukou vrchnosti. V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství, a tím i patrimoniální (vrchnostenské) správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Místo vrchnostenských panství se tak staly základem správy místní obce, a to na základě Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170 ze dne 20. března 1849, které stanovilo jako nejnižší články územní samosprávy obce. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada.

V každé obci byly zřízeny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorčí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních.

Činnost obecní samosprávy byla zahájena v roce 1850, když začaly fungovat i nově zřízené státní politické úřady. Po pádu absolutismu a vydání Říjnového diplomu byl roku 1862 vydán rámcový říšský obecní zákoník, který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1863 vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Slezsko a v roce 1864 i pro Moravu a Čechy. Tato zřízení se vztahovala na všechny obce s výjimkou statutárních měst a v mnohém navazovala na Stadionovo prozatímní obecní zřízení. Podrobněji rozváděla ustanovení o místní obci a její působnosti (samostatné a přenesené), o osobách v obci, o působení obecního výboru, představenstva, o dohledu nad obcí, o spojení obcí, o hospodářství obecním atd.

Po vzniku ČSR bylo nutné novelizovat ustanovení o volebním řádu i o obecním zřízení, což se stalo zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb. Podle novely stálo v čele obce obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Kromě toho byly v obcích zřizovány obecní komise, z nichž komise finanční a letopisecká byly ustavovány obligatorně, založení jiných komisí záviselo na rozhodnutí zastupitelstva. Nově zavedenou institucí se stal také obecní trestní senát, složený ze starosty a dvou členů obecní rady, který vykonával trestní působnost obce. Pokud zemský úřad rozpustil obecní zastupitelstvo, bylo povinností příslušného okresního úřadu stanovit pro obec přechodný orgán, a to vládního komisaře nebo správní komisi. Mimořádný orgán pak vedl správu obce až do volby nového obecního zastupitelstva.

Pravomoc obecní samosprávy však byly po roce 1918 postupně omezovány posilováním vlivu státních úřadů, což pokračovalo i v období existence Protektorátu Čechy a Morava. Volby do zastupitelstev se od roku 1938 nekonaly a uvolněná místa byla obsazována kandidáty, které schvaloval úřad německého oberlandráta. Volba starostů byla potvrzována říšským protektorem, později rovněž oberlandráty, a orgány německé moci měly rozhodující slovo i v záležitostech schvalování dosazených vládních komisařů, členů zastupitelstev nebo obecních správních komisí. Na základě vládního nařízení č. 4 ze dne 5. května 1945 obecní úřady zanikly a byly nahrazeny místními národními výbory.

Újezd leží 3,5 km severozápadně od Manětína na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 470 m. První písemná zmínka o vsi pochází z roku 1240, kdy je na listině plaského kláštera uveden jako svědek Arnold z Újezda. Někdy po roce 1252 získali ves páni z Brda, kteří ji v první polovině 14. století prodali manětínským johanitům. Král Zikmund však během husitských válek jejich panství zastavil Bohuslavovi ze Švamberka. V držení manětínského dominia se v letech 1544–1560 vystřídali Volf Krajíř z Krajku, Jeroným Šlik na Rabštejně a Jiří Strojetic z Strojetic. Až do zrušení vrchnostenské správy náležel Újezd k tomuto panství, jehož posledním patrimoniálním držitelem v roce 1850 byl Prokop Alois Lažanský.

V novém územněsprávním členění v letech 1850–1945 připadl Újezd do kraje Plzeňského,

soudního okresu Manětín v politickém okrese Kralovickém (pouze v letech 1855–1868 byl součástí smíšeného politicko-soudního okresu Manětín). Místní obec Újezd byla v letech 1850–1898 tvořena dvěma katastrálními obcemi Újezd a Mezí (Mösing). K přiděleným místům Újezda patřily mlýn Vanifka (Vanivka) a Bertlíkův mlýn (dříve Vertlík), k Mezí pak náležel další mlýn, zvaný Taubenmühlhäusel. Osada Újezd žádala o vyčlenění z místní obce už v roce 1868, Mezí o 4 roky později. Rozdělení Újezda ve dvě místní obce Újezd a Mezí však bylo povoleno až v roce 1898.

Poštovní úřad, četnická stanice, fara a škola se nacházely v Manětíně. V roce 1825 přibyla k české škole v Manětíně německá pro mládež z Manětína, Hrádku a také z Újezda, kde sice převažovalo česky mluvící obyvatelstvo, ale žilo zde i několik německých rodin. Výjimku tvořily Mezí, mlýny Taubenmühlhäusel a Vanifka, které byly součástí obvodu fary v Lukové, při níž fungovala německá škola pro děti z těchto lokalit. Od roku 1897 mohli žáci po absolvování povinné školní docházky navštěvovat živnostenskou školu pokračovací, založenou v Manětíně Národní jednotou pošumavskou, a po roce 1918 ještě lidovou školu hospodářskou.

Patrně někdy v 80. letech 19. století byla osada Mezí připojena k poštovnímu úřadu v Nečtinech. Obcí vedla okresní silnice Újezd – Mezí. Nejbližší železniční stanice byly ve Štědré a ve Žluticích na trati Rakovník – Bečov nad Teplou. V roce 1917 byla ještě zřízena železniční zastávka Manětín (mezi Plasy a Mladoticemi) na trati plzeňsko-březenské a od roku 1924 mohli občané z Újezda využívat autobusové spojení z Manětína do Plzně.

Volba prvního obecního představenstva se uskutečnila 25. srpna 1850 v obecním domě v Manětíně. Starostou se stal poslední újezdský rychtář Matěj Moule a radním František Plic. Do rozdělení obce v roce 1898 se schůze obecního výboru pravděpodobně konaly střídavě v Mezí a v Újezdě. V Mezí žilo německy mluvící obyvatelstvo, a tak některé dochované zápisy ze schůzí výboru a účetní záznamy týkající se této katastrální obce byly tehdejší starostou Josefem Plicem vedeny v němčině.

Obec Újezd vlastnila vedle pozemků a lesů také obecní kapličku, kovárnu čp. 14 a obecní pastušku čp. 16, sloužící nejen jako obydlí pro obecního pastýře, ale také pro místní chudé občany. Představitelé obce ustanovovali honební výbor, obecního ponocného, hlídače, posla, hajného a volili členy do místních školních rad v Manětíně a do roku 1898 i v Lukové.

V roce 1898 byla v Manětíně postavena nová školní budova a Újezd, jakožto přiškolená obec, musel zaplatit část nákladu ve výši 2049 zlatých. Jelikož obec nedisponovala tak vysokou hotovostí, byla ještě téhož roku obecním výborem schválena zápůjčka 2000 zlatých u Zemské banky Království českého v Praze.

Prvním poválečným starostou se v roce 1919 stal Václav Brož. Obecní zastupitelstvo bylo složeno ze zástupců strany sociálně demokratické a republikánské. Nadále byl volen honební výbor, obecní hajný a zřejmě i ponocný, hlídač a posel. Obec si také ustanovovala lesního hospodáře a členy do místních školních rad v Manětíně, zástupce do školního výboru Lidové školy hospodářské v Manětíně a od roku 1938 správce obecních cest. Kronikářem byl v letech 1927 a 1940 zvolen Václav Brož. K pomocným orgánům obce patřily komise finanční, letopisecká, osvětová a knihovní rada. Jen dočasně pak fungovala komise pro živelní pohromy a pro sčítání dobytka. Za okupace byla v činnosti mléčná komise a výbor pro sběr starého železa.

V letech 1929–1932 jednalo obecní zastupitelstvo o elektrifikaci obce za více než 66 000 Kč. Část tohoto obnosu byla hrazena zápůjčkou ve výši 40 000 Kč u Okresní hospodářské záložny v Manětíně. Na výstavbu elektrické sítě, kolaudované v roce 1934, byla obci ještě postupně vyplácena státní subvence 23 280 Kč.

Po mnichovských událostech v roce 1938 se obec nestala součástí Říše, ale hranice probíhala částí jejího katastru. Téhož roku se obecní zastupitelstvo usneslo, že přispěje 1000 Kč na stavbu celních budek a závor na silnici Manětín – Nečtiny.

Činnost obecního úřadu byla ukončena v roce 1945 ustavením místního národního výboru. Patrně posledním starostou obce byl Jiří Novák.

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	325	neuvedeno
1869	293	45
1880	289	47
1890	308	49
1900	139	24
1910	157 ¹	26
1921	142 ²	25
1930	128 ³	25

Seznam doložených starostů

Matěj Moule	1850–?
Josef Plic	1898 ?–1900
Josef Koudele	1900–1905 ?
Josef Michl	1905 ?–1909
Václav Koudele	1909–1919
Václav Brož	1919–1923
František Karásek	1923–1932 ?
Rudolf Koudele	1932 ?–1936
Václav Brož (úřadující náměstek)	1936
Stanislav Karásek	1936–1938
Jiří Novák	1938–1945 ?

1 129 česky mluvících obyvatel/ 28 německy mluvících obyvatel

2 131 česky mluvících obyvatel/11 německy mluvících obyvatel

3 118 česky mluvících obyvatel/ 10 německy mluvících obyvatel

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Fond Archiv obce Újezd tvoří archiválie vzniklé z činnosti Obecního úřadu v Újezdě. Jedná se o 8 úředních knih, 2 podací protokoly a 1 karton spisového materiálu. Z dochované písemné dokumentace není zřejmé, kde a jakým způsobem byla ukládána.

Dne 24. července 1955 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na Místním národním výboru v Újezdě a vybraný materiál obecního úřadu převzal do okresního archivu. K jeho zapsání do knihy přírůstků došlo dodatečně v roce 1996 pod číslem 1025. Pamětní kniha nebyla do archivu nikdy předána, protože se během okupace ztratila.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Původcem archivního fondu AO Újezd je Obecní úřad v Újezdě. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu Archivní správy MV (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa MV v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000) a Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010.

V roce 1956 archivář Jaroslav Vavřík vybraný materiál obecního úřadu hrubě uspořádal a Josef Pankraz pak v roce 1962 vypracoval soupis písemností.

Časový přesah u inv. č. 5 a 19 je dán následným zápisy místního národního výboru. Tyto archiválie byly ve fondu ponechány, jelikož většina údajů pochází z činnosti obecního úřadu. Kniha inv. č. 1 obsahuje nejen zápisy ze schůzí obecního výboru, obecní účty a podací protokol, ale mnoho dalších různorodých záznamů, kupř. kontribuční fond, trestní protokol, školní plat, evidenci vybraných daní atd. Obdobně byla vedena i kniha inv. č. 2.

V průběhu inventarizace nebyly vyřazeny žádné písemnosti. Celkový rozsah fondu činí 0,25 bm. Archiválie inv. č. 1–3 byly zařazeny do I. kategorie, ostatní do II. kategorie. Písemnosti jsou až na některé německé záznamy z doby před rokem 1898 a dvojjazyčné německo-české tiskopisy z období protektorátu psané česky a v době zpracování fondu se nacházely ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Fond AO Újezd poskytuje jen částečný obraz o činnosti obecního úřadu po roce 1898. Většina obecní agendy byla v letech 1898–1925 pořizována do dvou knih (inv. č. 1–2). V knize inv. č. 1 jsou údaje chaotické i špatně čitelné a některé zápisy ze schůzí obecního výboru nejsou úplné. V knize inv. č. 2 byla již obecní agenda vedena přehledně. Obě knihy obsahují převážně účetní záznamy, protokoly ze schůzí obecního výboru (zastupitelstva) byly pořizovány ojediněle, což platí zejména pro knihu inv. č. 1.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Fond Archiv obce Újezd uspořádala Kateřina Nová a Zuzana Kliková. Inventář zpracovala Zuzana Kliková v únoru 2010 a čistopis pomůcky zhotovila v prosinci 2010 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 6. 12. 2010

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

- Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, *Okresní úřad Kralovice 1850–1945 (1948)*, Újezd – obecní záležitosti, kart. 11, 28.
- Amtliches deutsches Ortsbuch für das Protektorat Böhmen und Mähren*. Prag, 1940.
- Bukačová, I. – Fák, J. a kol. *Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce č. 7*. Plzeň, 1996.
- Dundera, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský*. Praha, 1845.
- Dyk, J. *Popis politického okresu Kralovického*. Praha, 1886.
- Flögel, J. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha, 1933.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Jihlava, 2005.
- Chytil, A. *Chytilův místopis Československé republiky*. Praha, 1931.
- Kočka, V. *Dějiny politického okresu Kralovického*. Kralovice, 1930.
- Kotyška, V. *Úplný místopisný slovník Království českého*. Praha, 1895.
- Nováková, B. a kol. *Zeměpisný lexikon ČR: obce a sídla N–Ž*. Praha, 1991.
- Palacký, F. *Podrobný popis Království českého*. Praha, 1848.
- Pamětní kniha manětínského děkanství 1836–2000* [fotokopie]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích.
- Pešík, F. *Újezd u Manětína: strípky z dějin obce*. Brdo, 1999.
- Profous, A. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. IV. díl – S–Ž*. Praha, 1957.
- Reichsgesetzblatt*, 1849.
- Reichsgesetzblatt*, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970*. Praha, 1970.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1945 (částka 3., 5. 5.).
- Schwarz, F. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích*. Praha, 1898.
- Seznam míst v Království českém*. Praha, 1872.

- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1886.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1893.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1907.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1913.
- Statistický lexikon obcí v Čechách.* Praha, 1924.
- Statistický lexikon obcí v Zemi české.* Praha, 1934.
- Sýkora, M. – Drozda, R. *1873–2003: Plzeňsko-břeženská dráha 130 let.* 2003.
- Tereziánský katastr český.* Praha, 1964.
- Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen.* Prag, 1861.
- Zákoník zemský Království českého*, 1899 (částka 8., 10. 5. 1899).
- Zákony a nařízení pro Království české*, 1864 (částka 2., 16. 4.).
- Zetek, F. J. *Popis politického okresu Kralovického.* Kralovice, 1932.
- Zevrubný popis rozdělení země Království českého.* Praha, 1854.

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
I. Knihy			
1	Zápisy ze schůzí obecního výboru 1898–1909 Kniha obecních příjmů a vydání 1898–1909 Podací protokol 1898–1908	1898–1909	K 1
2	Zápisy ze schůzí obecního výboru (zastupitelstva) 1916–1922 Kniha obecních příjmů a vydání [1910]–1922 Obecní rozpočty [1916]–1926 Kniha příjmů z pronajatých obecních pozemků [1910]–1928 Školní plat, paušál a přirážky [1909]–[1921] Obilní fond [1910]–[1925]	[1909]–1928	K 2
3	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva, rady a komisí	1923–[1940]	K 3
II. Spisový materiál			
1. Registrurní pomůcky			
4	Podací protokol (10. 1. 1929–28. 9. 1936)	1929–1936	R 1
5	Podací protokol (17. 9. 1936–14. 6. 1947)	1936–1943 (1947)	R 2
2. Spisy			
6	Domovské a matriční záležitosti	1897–1910	N 1
7	Volby do poslanecké sněmovny, okresního a obecního zastupitelstva	1925–1936	N 1
8	Smlouva s drnomistrem	1935	N 1
9	Stížnosti na činnost obecního zastupitelstva	1907–1930	N 1
10	Rozpočty obce	[1929]–1944	N 1
11	Elektrifikace obce	1933–1938	N 1
12	Školské záležitosti	1887–1923	N 1
13	Daně	1919–1924	N 1

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
14	Zemědělské záležitosti, pronájem honitby a rybolovu	1904–1943	N 1

III. Účetní materiál

1. Účetní knihy

15	Hlavní kniha	1935	K 4
16	Hlavní kniha	1941	K 5
17	Pokladní deník	1935–1937	K 6
18	Pokladní deník	1937–1940	K 7
19	Pokladní deník	1942 (1946)	K 8

2. Účty

20	Účetní uzávěrky a výkaz zápůjček	1930–[1944]	N 1
21	Dluhopisy a kvitance	1898–1941	N 1
22	Účet komunálního hřbitova v Manětíně	1935	N 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Újezd
Značka archivního fondu:	AO Újezd
Časový rozsah:	1887–1944 (1947)
Počet evidenčních jednotek:	11 (8 úředních knih, 2 podací protokoly, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	22
Rozsah v bm:	0,25
Stav ke dni:	6. 12. 2010
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Zuzana Kliková
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Martina Matušková dne 6. 12. 2010 – č. j. SOAP/060-452/2010